12/08/2019

Ήθη και έθιμα του Δεκαπενταύγουστου: Οι καβαλάρηδες της Σιάτιστας

/ Ορθόδοξες Προβολές

Ένα από τα γραφικότερα έθιμα που παραμένει αναλλοίωτο απ' τη φθορά του χρόνου και αποτελεί ένα πολύτιμο στοιχείο της πολιτιστικής ταυτότητας της Σιάτιστας είναι το έθιμο των καβαλάρηδων. Η Σιάτιστα πανηγυρίζει την γιορτή της Παναγίας στο Μοναστήρι της Κοιμήσεως της Θεοτόκου που βρίσκεται στο χωριό Μικρόκαστρο 12 χιλ. Δυτικά της Σιάτιστας. Στο Μοναστήρι αυτό του Μικροκάστρου φυλάσσεται η θαυματουργή εικόνα τής Παναγίας της Ελεούσας που... πλέει μέσα στο ασήμι. Στο πανηγύρι αυτό έρχονται προσκυνητές απ' όλη τη Δυτική Μακεδονία. Με σεβασμό στην παράδοση, λεβεντιά και μεγαλοπρέπεια η γιορτή της Παναγίας στη Σιάτιστα γιορτάζεται με ξεχωριστό τρόπο.

Από τις πρώτες, όμως, ημέρες του Αυγούστου οι προετοιμασίες εντείνονται. Οι καβαλάρηδες περιποιούνται τα ζώα τους, τα κρατούν ξεκούραστα, καθαρά και καλοταϊσμένα για την επίσημη μέρα. Μέρες πριν απ' το πανηγύρι αρχίζει μια κεφάτη και χαρούμενη προετοιμασία, η οποία μεταδίδεται σε όλους τους οικείους και συγγενείς που έχουν καβαλάρη. Θα πεταλωθούν τα ζώα, θα καθαριστούν και θα γυαλιστούν τα μπρούντζινα στολίδια και τα σπιρούνια. Θα περαστεί ειδικό λάδι και κερί σε όλα τα δερμάτινα εξαρτήματα του αλόγου όπως η σέλα, ίγκλα, κουσκούνι, γκέμια, λουριά που στηρίζονται τα ζιγκιά κ.α., για να είναι καθαρά και μαλακά. Θα γυαλιστούν οι χάνδρες και τα ρουμπίνια απ' τα γιορντάνια

(περιλαίμια), τα χαμαϊλιά καθώς και τα μπρούντζινα στρόγγυλα κουδουνάκια που φοριούνται στο λαιμό του αλόγου. Την παραμονή, η αρραβωνιασμένη στέλνει στον αρραβωνιαστικό της άσπρο μαξιλάρι κεντημένο με δαντέλα που μπαίνει πάνω απ' τη φλοκάτη, κουλούρα ζυμωτή στολισμένη με ξεφλουδισμένα αμύγδαλα σε διάφορα σχέδια, κεφτέδες, τυρί, κοτόπουλο ψητό και γεμιστό και παλιό σιατιστινό κρασί. Οι πιο τολμηροί και μερακλήδες πηγαίνουν στο ποτάμι του Αλιάκμονα, στη θέση Πασσά Γεφύρι όπου υπάρχει μέρος πλωτό με βαθιά νερά, βάζουν τα άλογα να κολυμπούν, τα πλένουν και όπως είναι μουσκ μένα, πλέκουν την ουρά και τη χαίτη πλεξούδες ώστε με το ξετύλιγμα να φουντώσει και να γίνει σγουρή.

Παράλληλα με τις προετοιμασίες οργανώνονται και οι παρέες. Κάθε παρέα προσπαθεί με κάθε τρόπο να έχει δικό της χαρακτήρα, για να ξεχωρίζουν φίλοι και αχώριστοι να είναι. Αν ανήκουν σε διαφορετικές παρέες, εκείνη την ημέρα χωρίζουν και κάθε ένας πηγαίνει με την παρέα του. Κάθε παρέα έχει τον αρχηγό της, ο οποίος θα φροντίσει για το καπάρωμα της μουσικής, την φιλοξενία της, γιατί συνήθως οι μουσικοί είναι ξένοι, δεν επαρκούν οι ντόπιες κομπανίες. Η οργάνωση της παρέας καθώς και η συγκέντρωση γίνεται στο σπίτι του αρχηγού, από όπου ξεκινούν για το πανηγύρι.

Ξημερώματα της Παναγίας

Το εγερτήριο γίνεται απ' το χλιμίντρισμα των αλόγων: Χαράματα αρχίζει το στόλισμα. Σελώνουν το άλογο, ξετυλίγουν την ουρά και τη χαίτη που ως τώρα είχαν πλεξούδα για να δείχνει σγουρή και φουντωτή, και τη στολίζουν με χρωματιστές κορδέλες. Σκεπάζουν τη σέλα με κόκκινη άλικη φλοκάτη, ρίχνουν πάνω ένα άσπρο μαξιλάρι κεντημένο και το στερεώνουν στη μέση του αλόγου με δερμάτινη ίγκλα. Βάζουν μετά όλα τα απαραίτητα στολίδια, γιορντάνια, χαμαϊλιά, κουδουνάκια, καπίστρι ρουμπινένιο με ουρά ασβού στο μέτωπο του αλόγου και τα κεντημένα χαλινάρια. Απαραίτητο, δε, συμπλήρωμα του στολισμού είναι τα λουλούδια της εποχής, ζουκούμια και λιοβότανα. Αφού ντυθούν και οι ίδιοι με τις όμορφες φορεσιές στη μέση, το ζωνάρι και στο λαιμό μεταξωτό μαντήλι πού πέφτει τριγωνικά πίσω στην πλάτη, πλεκτό γκορμπάτσι (μαστίγιο) επιδέξια πλεγμένο και την τσότρα με το κρασί κρεμασμένη στον ώμο, ανεβαίνουν στα άλογα. Μπροστά τα όργανα και πίσω οι καβαλάρηδες.

Οι παρέες βγαίνουν από τα σοκάκια και κατευθύνονται στον κεντρικό δρόμο. Στη συνέχεια, ακολουθώντας το μονοπάτι που έχουν χαράξει οι παππούδες πάνω απ' τα βουνά, Καστράκι και Χαϊρι περνώντας μέσα απ' το Μικρόκαστρο φτάνουν στο Μοναστήρι, ξεπεζεύουν και αφού αποδώσουν τον υπέρτατο φόρο τιμής και προσήλωσης στην Μεγαλόχαρη, ξαναπαίρνουν το δρόμο της επιστροφής για τη Σιάτιστα. Στο μικρό εκκλησάκι του Προφήτου Ηλία Μικροκάστρου οι καβαλάρηδες

σταματούν για λίγο να ξεκουραστούν, κάτω από τις αιωνόβιες σκιερές βαλανιδιές. Εκεί ταϊζουν και περιποιούνται τα ζώα τους και στρώνουν στο τραπέζι τους το μενού της ημέρας που είναι τούρτες (ψωμιά) στολισμένες με ξεφλουδισμένα αμύγδαλα, κεφτέδες, τυρί, κοτόπουλα γεμιστά και παλιό σιατιστινό κρασί που φυλάγεται στις στολισμένες τσότρες (μπούκλες).

Όλα αυτά οι καβαλάρηδες τα έχουν στα δισάκια τους που είναι κρεμασμένα στο πίσω μέρος της σέλας και σκεπασμένα με τις κόκκινες φλοκάτες για να μην φαίνονται. Και ενώ απολαμβάνουν το γεύμα τους, η μουσική κάθε παρέας παίζει επιτραπέζιους παραδοσιακούς ήχους. Κατά το μεσημέρι ετοιμάζονται να πάρουν το δρόμο της επιστροφής για την θριαμβευτική τους είσοδο στη Σιάτιστα. Ακολουθούν πάλι το μονοπάτι που είναι χαραγμένο στην πλαγιά του βουνού Χαϊρι. Η μία ομάδα ακολουθεί την άλλη. Τα άλογα ένα-ένα αραδιάζονται στην πλαγιά του βουνού, περπατούν καμαρωτά κι ανάμεσά τους και κανένα γαϊδουράκι που συνήθως έχουν μικρά παιδιά που ακολουθούν τις παρέες. Οι Αρχές του τόπου και πολύς κόσμος περιμένουν και υποδέχονται τους καβαλάρηδες στην είσοδο της πόλεως στην εκκλησία του Αγίου Αθανασίου. Οι πιο ανυπόμονοι, όμως, κάτοικοι βγαίνουν και υποδέχονται τους πανηγυριώτες στη θέση «Ντουλάπι Εικονοστάσι» για να απολαύσουν και το καταπληκτικό θέαμα, όταν τ’ άλογα είναι αραδιασμένα ένα ένα στην πλαγιά του βουνού.

Αφού συγκεντρωθούν όλες οι ομάδες των καβαλάρηδων, σχηματίζεται πομπή. Μπροστά τα όργανα από κάθε παρέα. Κατά τη διάρκεια της πομπής γίνεται επίδειξη δεξιοτεχνίας των καβαλάρηδων, ανταλλάσσονται οι τσότρες στον αέρα και φθάνουν στην πλατεία της Χώρας όπου οι κάτοικοι και επισκέπτες τους υποδέχονται πανηγυρικά. Ακολουθούν παραδοσιακοί χοροί από τους καβαλάρηδες καθώς και απ’ όλους τους παρευρισκόμενους ντόπιους και ξένους. Το γλέντι συνεχίζεται στην πλατεία της Χώρας περίπου δυο ώρες και ύστερα οι παρέες ξεκινούν για τη Γεράνεια, όπου τους περιμένουν και τους υποδέχονται στην πλατεία, όπου συνεχίζεται ο χορός απ’ τους καβαλάρηδες με αμείωτο κέφι και ζωντάνια.

Ύστερα από μικρή ανάπαυλα παίρνουν πάλι τα άλογα και τα όργανα και επισκέπτονται τα σπίτια από εορτάζοντες. Μπαίνουν απ’ την αυλόπορτα, παίρνουν το κέρασμα καβάλα, εύχονται χρόνια πολλά, ξεπεζεύουν και ρίχνονται στο χορό μαζί με τους εορτάζοντες και το γλέντι τραβάει μέχρι τα χαράματα, ένα ξεφάντωμα που στα αλήθεια δεν υπάρχουν λέξεις να περιγράψουν το μεγαλείο της γιορτής αυτής. Το έθιμο έχει τις ρίζες του στα δύσκολα εκείνα χρόνια που περνούσε το έθνος μας στην Τουρκοκρατία. Και όταν οι Τούρκοι ύστερα από αιώνες αποφάσισαν να δώσουν στους Έλληνες να γιορτάσουν ελεύθερα δημόσια και επίσημα τις θρησκευτικές τους γιορτές, συγκεντρώνονταν στην Παναγία για

να αποδώσουν τον υπέρτατο φόρο τιμής και προσήλωσης στην Υπέρμαχο Στρατηγό, η οποία με τη θαυματουργική της δύναμη έδινε α’ αυτούς το δικαίωμα να ζουν και να χαίρονται έστω και για μια μέρα σαν ελεύθεροι άνθρωποι. Γι’ αυτό και αυτό το ξεφάντωμα, η χαρά, ο ενθουσιασμός και τα πολυποίκιλα στολίδια και εξαρτήματα για τον στολισμό των αλόγων. Και καλυμμένη πίσω απ’ τους ήχους των τούρκικων ζουρνάδων και νταουλιών ανορθώνονταν η ελληνική λεβεντιά και αποφασιστικότητα μπροστά στα μάτια των Τούρκων. Τα πρώτα χρόνια οι καβαλάρηδες έφερναν Τούρκους μουσικούς απ’ τη Νεάπολη με τους ζουρνάδες και νταούλια, έμπαιναν μπροστά οι ζουρνάδες και πίσω οι καβαλάρηδες.